

TIL UNDERSØKELSEN AV
LAPPISKE STEDSNAVN

A7

KONRAD NIELSEN

(VIDENSKAPSELSKAPETS SKRIFTER. II. HIST.-FILOS. KLASSE. 1920. No. 1)

UTGIT FOR H. A. BENNECHES FOND

KRISTIANIA
I KOMMISSION HOS JACOB DYBWAD

1920

TIL UNDERSØKELSEN AV
LAPPISKE STEDSNAVN

AV

KONRAD NIELSEN

(VIDENSKAPSELSKAPETS SKRIFTER. II. HIST.-FILOS. KLASSE. 1920. No. 1)

UTGIT FOR H. A. BENNECHES FOND

Nasjonalbiblioteket
Depotbiblioteket

KRISTIANIA

I KOMMISSION HOS JACOB DYBWAD

1920

Fremlagt i den hist.-flos. klasses møte 4. april 1919.

I det nylig utkomne bind XXX av Journal de la Société Finnoougrienne (trykt 1913—1918) er der en artikkel av rektor QVIGSTAD om de lappiske stedsnavn i Troms fylke.

Efter at ha omtalt naturforholdene og ældre bebyggelsesforhold i fylket fremholder forfatteren, at naar man betragter den nuværende fordeling mellem de norske og de lappiske stedsnavn i Troms fylke, finder man en iøinefaldende forskjel mellem fastlandet og øerne.

Paa øerne har alle lokaliteter norske navn, selv i de trakter som er bebodd av lapper, og de lappiske stedsnavn paa øerne er for det meste kun en omdannelse eller oversættelse av de tilsvarende norske. I de trakter som fra gammel tid av har været bebodd av sjølapper, forudsætter de lappiske stedsnavn av norsk oprindelse ofte ældre norske eller gammel-norske eller urnordiske former. De lappiske ønavn i fylket er næsten alle av norsk eller gammelnorsk oprindelse. De egte lappiske stedsnavn paa øerne synes at være av yngre oprindelse end de fleste egte lappiske stedsnavn paa fastlandet, — de indeholder næsten aldrig ord hvis betydning er ukjendt.

Paa fastlandet har sjølapperne særegne lappiske navn paa fjorde, nes, fjell og berg, elve og sjøer, saa langt den lappiske bebyggelse strækker sig.¹ Men længer ind i landet er det bare den nomadiserende lap som har rede paa stedsnavnene. Der er dog en forskjel mellem den nomadiserende lap og sjølappen: mens sjølappen i de trakter hvor han først har dyrket land, har sat navn paa hver haug og bæk, hver odde og vik, hvor ubetydelige de end er, saa har den nomadiserende lap i sit vandringsstræk sat navn bare paa de mere iøinefaldende lokaliteter, som er av betydning for ham som merker under hans vandring, og selv i den trakt hvor han opholder sig om sommeren, er det kun de mere fremtrædende punkter, som han har git navn.

---

¹ Søndenfor Malangen er de lappiske navn paa fjordene opstaat av de ældre norske navn, mens navnene paa halvøerne mellem fjordene, hvor de nomadiserende lapper opholder sig om sommeren, har egte lappiske navn likesom i den nordlige del av fylket.

De lappiske stedsnavn er dels almindelige appellativer, dels ord hvis betydning ikke er kjendt mere, eller som er forældet og litet brukelige. I trakter hvor lapperne fra gammel tid av har vandret om som nomader eller slaat sig ned, er stedsnavn av sistnævnte art talrike.

Paa fastlandet findes der overalt hvor det norske sprog er kjendt, ogsaa norske stedsnavn; men i helt lappisk trakt er, selvom lapperne kan tale norsk, de norske navn indskrænket til de vigtigste lokaliteter. Inde i landet ophører de norske stedsnavn; en undtagelse danner indlandsdistrikterne Maalselven, Bardu og Salangsdalen, som blev bebygget av nordmænd fra slutten av det 18de aarhundrede, og hvor der indtil da kun hadde været nomadiserende lapper. Her er det nu bare i de trakter som ligger nærmest riksgrensen, at der udelukkende forekommer lappiske stedsnavn. Forholdsvis sjelden har nordmændene her adopteret lappiske stedsnavn, enten ved at oversætte dem eller ved at opta dem uforandret — eventuelt med tillæg av norsk artikel — eller avpasset efter norsk tunge.

I prestegjeld hvor lapperne alt fra gammel tid av har havt faste bo-plasse, har nordmændene i større utstrækning optat lappiske stedsnavn, særlig gjennem oversættelse; i almindelighet har dog nordmændene dannet sine stedsnavn selv. I de trakter hvor nordmændene ikke kommer, er stedsnavnene nu som før lappiske.

Ved nærmere undersøkelse av de lappiske stedsnavn i Troms fylke er rektor QVIGSTAD blit bestyrket i den anskuelse som var uttalt i »Nordische Lehnwörter im Lappischen«, s. 67, at nordmændene har slaat sig ned ved den almindelige seilled indenfor de store øer, i de ytre dele av fjordene og paa øerne ut mot havet, allerede før den lappiske bebyggelse begyndte der.

Artiklen slutter med en omtale av de lappiske stedsnavns sproglige beskaffenhet :

De lappiske stedsnavn er sedvanlig sammensat av to led. Undertiden bestaar første led ogsaa av to led, av hvilke det siste da sedvanlig staar i »schwache stufe«. Det siste led av de sammensatte stedsnavn er et appellativ. Forfatteren grupperer disse appellativer og meddeler : 43 benævnelser paa fjell, høide av enhver art, berg, klippe, flaag, avsats o. s. v., 42 benævnelser paa slette eller fordypning, sækning i terrænget, 5 benævnelser paa ø, skjær, grund, 9 benævnelser paa halvø, nes, kyst, 30 benævnelser paa vand av enhver art samt 4 benævnelser paa bosted. Av disse 133 brukes de 50 ogsaa som selvstændige egennavn.

Første led av de sammensatte stedsnavn er dels et appellativ, hvis betydning er kjendt, sjelden et personnavn (sedvanlig bare i nyere gaards-

navn), dels et adjektiv, ofte et substantiv av ukjent betydning. Der findes ogsaa mange enkle stedsnavn, særlig fjell- og gaardsnavn, dels av ukjent betydning, dels appellativer som blir brukt som egennavn.

QVIGSTADS artikel, som jeg har gjengit saa utførlig, fordi indholdet i flere henseender er aktuelt, og fordi det tidsskrift hvor den er trykt, vistnok ikke er meget kjendt hos os, gir resultater av indgaaende studium av lappiske stedsnavn særlig i Troms fylke, gjennom mange aar.

Men artiklen lægger ikke bevismaterialet frem. Det er at haabe, at forfatteren ogsaa vil finde leilighet til at gi en detaljeret fremstilling. Ganske særlig interesse knytter der sig til spørsmålet om lappiske stedsnavn av urnordisk oprindelse. QVIGSTAD sees nu at ha fundet det bevist, at der forekommer saadanne blandt de lappiske stedsnavn ute paa øerne i Troms fylke. Man vil med spænding imøtese den nærmere paavisning av disse og likesaa en indgaaende drøftelse av spørsmålet om hvorvidt der blandt de lappiske stedsnavn paa fastlandet (resp. fjordnavnene) findes urnordiske laanord. Forfatteren vilde da antagelig ogsaa komme til at ta standpunkt likeoverfor de forsøk jeg har gjort paa at forklare visse norske stedsnavn i Finmarken og Troms fylke som gamle lappiske laan; det kan være folkeetymologisk omdannelse som har gjort, mener jeg, at vedkommende navn gir saa bestemt indtryk av at være oprindelig norsk.¹

Disse undersøkelser har jeg ikke havt anledning til at fortsætte. Derimot har jeg i de siste aar leilighetsvis beskjæftiget mig med lappiske stedsnavn i bestemte trakter, dels som raadgiver for Norges geografiske Opmaaling, hvor det har gjældt de lappiske stedsnavn paa nye karter, og dels som medlem av Renbeitekommissionen av 1913. Herunder har jeg fæstet mig ved visse eiendommeligheter ved selve den lappiske navnegivning — de findes, har jeg set, likesaaavel i Finmarken og Nordland og i svensk og finsk Lappmarken som i Troms fylke —, og hvad der nærmest stod for min tanke var, at en redegjørelse for mine iagttagelser paa dette omraade skulde munde ut i en paavisning av hvor urimelig det er at søke at faa de lappiske stedsnavn fornorsket paa kunstig vis gjennom masseoversættelse paa de nye karter.

¹ Se min artikel »Lappiske plurale ønavn svarende til norske navn paa -ø, -øy«, i Festskrift til professor ALF TORP, 1913, sml. s. 14 f. i min tiltrædelsesforelæsning »Lappisk som gjenstand for videnskabelig forskning«, Kristiania 1912 (om Laksefjordens navn).

Nu har imidlertid QVIGSTADS artikel foranlediget, at jeg lægger frem nogen av mine iagttagelser uten at føre det hele frem til det antydede maal. Disse iagttagelser vil nemlig paa visse punkter kunne supplere og tildels modificere de resultater QVIGSTAD har meddelt. De turde derfor indeholde materiale som kunde bli til nytte ved utarbeidelsen av den detaljerte fremstilling som jeg uttalte haabet om at rektor QVIGSTAD vilde gi os.

QVIGSTAD gjør opmerksom paa, at der er forskjjel mellem fjell-lapperne og sjølapperne med hensyn til navnegivningen.

Som det eiendommelige for sjølapperne nævnes, at de indenfor sit forholdsvis snevre omraade har sat navn paa hver haug og bæk, hver odde og vik, hvor ubetydelige de end er. — Det samme gjælder ogsaa om den anden kategori av fastboende lapper: elvelapperne. Ogsaa de gaar i sin egen trakt overmaade meget i detalj. Likesaa paa sine specielle færdselsveie. Mange av elvelapperne i Finmarken driver meget som skysskarer og har ogsaa adskillig varetransport, med elvebaat om sommeren og med hest eller ren om vinteren. Det kan da bli ganske lange strækninger hvor de til stadighet færdes, og her har enkelte av dem en forbausende rikdom paa stedsnavn. Er færdselsveien en elv, saa har de ikke bare navn paa de mindste detaljer langs bredderne, men ogsaa paa de enkelte smaastykker av selve elven, dens forskjellige fosser, stryk, hvirvler, bak- evjer, loner og kulper. Som et eksempel kan nævnes, at paa en reise fra Polmak til Karasjok sommeren 1918 opgav den ene av mine stakere 65 navn paa de forskjellige stykker av Tanaelven paa strækningen mellem Polmakholmen og Levjokstuen, som lapperne selv regner for godt og vel 9 mil.

Naar QVIGSTAD uttaler om fjell-lapperne, at de i sit vandringsstrøk har sat navn bare paa de mere iøinefaldende lokaliteter, som har betydning som merkepunkter, og selv der hvor de opholder sig om sommeren, bare har git de mere fremtrædende punkter navn, frygter jeg for at det let kan misforstaaes, særlig hvad vandringsstrøkene angaar. Likeoverfor de fastboende lappers vidtdrevne detaljmæssighet i navnegivningen indenfor deres eget omraade er det visselig saa, at fjell-lappernes navneforraad i vedkommende omraade indskrænker sig til mere fremtrædende punkter. Men fjell-lapperne kan dog tildels gaa temmelig langt i detaljering de ogsaa, særlig langs sine sedvanlige flytteveie, om det end kanskje er temmelig langt fra at deres navneforraad i saa henseende kan sammenlignes med elvelappernes langs deres almindelige færdselsveie. *En* uomtvistelig forskjjel er der: fjell-lapperne har forholdsvis meget færre helt selvstændige navn, saadanne hvori der ikke indgaar et førsteled som kommer igjen i navn paa nærliggende lokaliteter, — færre navnelementer, om

man saa vil. Det vilde jo ogsaa være ret upraktisk, naar det gjælder saa vide strækninger som for fjell-lapperne, om der stadig skulde optræ litter nye elementer i navnene: hukommelsen vilde savne støttepunkter. Anderledes naar navnene paa flere nærliggende lokaliteter har noget tilfælles, som straks viser at de hører sammen. De forskjellige maater hvorpaa et saadant fællesskap kan etableres, er ikke noget eget for fjell-lapperne; de gjenfindes i de fastboende lappers navneforraad. Forskjellen er kun den, at fjell-lapperne har gjort mere bruk av dem. Forøvrig mener jeg at ha gjort den iagttagelse, at de fastboende lapper, naar det gjælder navn paa steder som ligger forholdsvis langt borte fra deres hjem, i større utstrækning anvender saadan gruppering av navnene.

Flere navns lokale samhörighet kan, som antydet, være bragt til uttrykk paa forskjellige maater. Bortset fra de tilfælde hvor to eller flere nærliggende lokaliteter har faat fælles navn i flertal, idet hver enkelt av dem i fornødent fald blir betegnet ved en foransat nærmere bestemmelse som: øvre — nedre, øverste — midtre — nederste, ytre — indre o. s. v., finder vi samhörigheten uttrykt paa følgende maater:

1) Alle navn har faat et og samme ord (oftest et substantiv i nominativform) som første sammensætningsled.

2) Et større landomraade, »heile plassen«, har et (som regel usammen-sat) fælles navn, og de enkelte lokaliteter sammensatte navn, hvis første led er nysnævnte navn i genitivform.

3) Navnet paa den mest fremtrædende lokalitet eller den som først har erholdt navn, er benyttet som første led i navnene paa de øvrige lokaliteter, — ogsaa her genitivform.

4) En mindre betydelig lokalitet har faat samme navn som en mere betydelig lokalitet av samme slags, men med en karakteriserende tilføielse foran navnet¹ (eventuelt ogsaa deminutivsuffixs, men det sløifes som oftest); til forskjel fra dette sekundære navn kan ogsaa det oprindelige navn faa en karakteriserende tilføielse foran sig.

Det er forøvrig at merke, at i mange grupper av stedsnavn hvis lokale samhörighet er kommet til uttrykk i navnegivningen, findes der kombination av 1) og 3) eller av 2) og 3), undertiden ogsaa 2) og 4) samt 3) og 4), idet et eller flere av navnene er betegnet som direkte underordnet under et av de andre, ikke sideordnet med det under det fælles hovednavn. I saadanne tilfælde faar man, likesom ofte i gruppe 3), sammensatte navn, hvis første led atter er sammensat. En sjelden gang er navnegiveren gaat endnu et skridt videre i denne retning.

¹ Sjelden foran siste led av navnet.

Som eksempler paa disse forskjellige betegnelsesmaater og kombinationer av dem kan nævnes:

1) Sammensatte navn som alle er formelt likestillede, idet de har et og samme ord som første sammensætningsled.

Tr. XII¹ *Doarrövarre* (fjell), *Doarröjokká* (elv), *Doarrövag'ge* (skar), *Doarröčáčá* (vandskjel) med det derav dannede elvenavn *Doarröčázájokká* (*čázá* er genitiv av *čáčá*). *Doarrö-* er en forkortelse av *doarro* »strid, kamp«.

Tr. XII *Rau'döčokká* ell. *Rau'doi've* (top), *Rau'döväraš* ell. *Unna Rau'döčokkáš* (mindre top, *unná* bet. »liten«), *Rau'döjokká*, *Rau'döskai'de* (land mellem to elve), *Rau'döčáčá*, *Rau'döjoppe* (dalsenkning) med det derav dannede indsjønavn *Rau'döjobjau're* (*göbe* er genitiv av *goppe*). *Rau'dö-* er en forkortelse av fiskenavnet *rau'do* »røe«, *Salmo alpinus*.

Finm., kartblad W. 5 *Gæs'sačiel'ge* (ryg), *Gæs'sajau're*, *Gæs'sajokká*, *Gæs'salad'duk* (kjønner). *Gæs'sa-* er genitiv av *gäses* »rensele«.

Tr. XII *Gærgässniipá* Kirkestinden, *Gærgësjokká* Kirkeselven, *Gærgës-vuobme* ~ *Gærgës-vuou'de* Kirkesdalen, *Gærgësvar'do* Kletten, *Gærgës-bättá* øverste del av Kirkesdalen, med det derav dannede elvenavn *Gærgës-bädájokká* og fjellnavn *Gærgësbadáčokká* (*bädá* er genitiv av *bättá*). *Gærgës-* er dannet av *gær'ge* -rg- »sten«, se nærmere s. 20.

2) Usammensat navn paa hele omraadet, paa de enkelte lokaliteter sammensatte navn, hvis første led er omraadets navn i genitivform (dog nominativ, altid sing., naar siste led er ordet *gäčče* ~ *gäcce* »ende«).

Tr. XVI *Sui've-iv-* landet mellem Bardudalen og Salangsdalen, *Suive-vag'ge* ~ *Sui've* Kobbrygskaret, *Suivejokká*, *Suivelas'tását* (pl., tørre smaahauger i nedre del av Kobbrygskaret, paa østsiden av elven), *Suive-loabme* (lang lægd langs nedre del av snaufjellet paa Bardudal-siden, nordenfor *Möskogor'sá*), *Suivenjunn(j)e* (nordspissen av Bjørnefjellet), *Suive-varre*, *Suivečokká*, *Suivečáčá*.

Tysfjord: *Lik'se-vs-* en fjelltrakt, *Livsečokká*, *Livsejokká*, *Livsejau're*.

Sørfold: *Væi'ga-ik-* trakten omkring Veikvandet, *Væikajau're* (2), *Væikavuobme*, *Væikajokká*, *Væikavarre*.

Tr. XII *Loamet* (pl.) strækningen mellem Dividalen og *Læddövag'ge* — *Guou'deälsvuobme* nordover til nordspissen av Langfjellet, *Lömiihgai'se* »Langfjeldstind«, *Lömiihálaš* (vestenfor denne tind), *Loabmägäčče* Langfjellet.

3) Usammensat eller sammensat navn paa én lokalitet, paa de øvrige sammensat, resp. dobbelt sammensat navn, hvis første led er nævnte lokalitets navn i genitivform.

¹ Hittilværende XII. renbeitedistrikt i Troms fylke; paa lignende maate Tr. V, Tr. XI, Tr. XIV, Tr. XV, Tr. XVI, Tr. XVII.

Tr. XII *Čoar'da -rd-* »jordbru« nær Lapskarvandet ovenfor gaarden Bjørkaasen i Kirkesdalen, *Čoardajau're* (nævnte vand), *Čoardajokkâ*, *Čoardavarre*, *Unná Čoardavāraš* (deminutiv av foregaaende fjellnavn).

Utsjok: *Gāmās* (elv), *Bājeb~Állá Gābmāsroavve* (skogaas; *bājeb* »øvre«, *állá* »høi«), *Vuoleb Gābmāsroavve* (*vuoleb* »nedre«), *Gābmāsmok'ke* (gaardsnavn; *mok'ke* »krok, krøkning«, — selve elvekrøken: *Mok'ke*).

Utsj. *Gak'cávarre*, *Gak'cávarau'že* (trang dal; ogsaa brukt som navn paa elven i denne dal), *Gak'cávarjæg'ge* (myr), *Gak'cávarjokkâ* (elven som rinner gjennom den nævnte myr), *Gak'cávarjaurek* (vand, pl.) med det derav dannede elvenavn *Gak'cávarjāurijokkâ* (*jāurii* er gen. pl.).

4) Navnet paa en mere betydelig lokalitet er gjennom et foransat karakteriserende tillæg blit navn paa en nærliggende mindre betydelig lokalitet av samme slags.

Finm., kartbl. W. 5 *Vad'dēvarre*, *Gæð'gē-Vad'dēvarre*¹ (*gæð'ge* »sten«); *Soppârvâddâ*, *Skier're-Soppârvâddâ* (*skier're* »dvergbirke«).

Tr. XII *Rau'dōčok'kâ*, *Unná Rau'dōčokkâš* (*unnâ* »lille«); *Gāmāsvar'do* ~ *Stuorâ Gāmāsvar'do* (*stuorâ* »store«), *Unná Gāmāsvar'do*.

Tr. XI *Rōstōjau're* ~ *Duoddâr-Rōstōjau're* (*duoddâr* »snaufjell«) Store Rostavand som for størstedelen ligger paa svensk side, *Vuou'dē-Rōstōjau're* Lille Rostavand (*vuou'dē* »skog«).

Sørfold, Nordl. *Væikajau're* ~ *Vuobmē-Væikajau're* (*vuobme* »skogland«) hvert av de to Veikvand, *Varrē-Væikajau're* et høiere liggende vand. Fjelltrakten omkring dette vand (ifl. en meddelelse: landet mellem *Varrē-Væikajau're* og *Gorčejau're*, ifølge en anden: *Væikačorog* og *Væikavarre* tilsammen), resp. selve dalsænkningen omkring vandet kaldes *Varrē-Væi'ga*. Til forskjjel herfra blir *Væi'ga* (se foreg. side) ogsaa kaldt *Vuobmē-Væi'ga*, men da med mere indskrænket betydning, — skogtrakten (dalen) omkring *Væikajau're* og *Væikajokkō*.

Som eksempel paa, at andet led av navnet har faat et karakteriserende tillæg foran sig, kan nævnes Finm. W. 5 *Čuolmāsuolōjau're* (*suolo* »ø«), et vand nær *Čuolmājau're*.²

¹ Nær *Gæð'gējokkâ*, *Gæð'gēvuobme*, *Gæð'gējau're*.

² *Čuolmā* er genitiv av *čuol'bmā*, som egentlig betyr »knote«. Som stedsnavn synes det at betegne et sted med flere sjøer, hvorfra elvene rinner i forskjellige retninger. Ifølge en opplysning meddelt i WIKLUNDS »De lapska och finska ortnamnen vid Kiruna och Torneträsk«, s. 74, skulde »ett mellan två sjöar liggande ede, öfver hvilket färdväg går längs strömmen«, kaldes saa; sml. s. 35, hvor der omtales en »passhöjd« som har dette navn.

Disse grupper frembyr utgangspunkter for undersøkelse av de lappiske stedsnavn i flere retninger, særlig med hensyn til bruken av genitiv i sammensatte stedsnavn. I alle de nævnte grupper findes navn hvor en genitivform indgaar som sammensætningsled. I to av grupperne er det bruken av genitiv som danner selve gruppesammenhængen. Men i QVIGSTADS artikel er forekomsten av genitiv i de lappiske stedsnavn ikke nævnt. Der er en antydning, og den har faat en form, saa den let kan misforstaaes, — naar det heter: undertiden bestaar første led ogsaa av to led, av hvilke det siste da sedvanlig staar i »schwache stufe«.

Den hyppige forekomst av »schwache stufe« i den nævnte stilling beror paa at tostavelssubstantiver — og saadanne er det i de allerfleste tilfælde det blir tale om her — har »schwache stufe« (svake stadium) i genitiv sg. (forøvrig ogsaa i gen. pl.). At det er genitiven som er det avgjørende, og ikke »schwache stufe«, det viser navn som Utsj. *Gæt'kë-giellásjokká*, hvor den genitivform som danner andet led, har sterke stadium, mens nominativen, som optrær i det navn der ligger til grund, har svake stadium: *Gæt'kegielás*.

At der i bruken av genitiv ligger en bevisst opkaldelse, det viser tydeligst saadanne navn som er dannet efter plurale stedsnavn. I dem optrær gen. pl., saa f. eks. i det ovenfor nævnte elvenavn i Utsjok *Gak'cá-varjåurijokká*, opkaldt efter de vand som har navnet *Gak'cávarjåurek* (pl.).

Paa den anden side maa det indrømmes, at følelsen av genitiv i den omtalte stilling nu ikke altid er særlig levende. Der forekommer navn som Jukkasjärvi *Duoudegieråjåuret* (pl.), *Duoudegieråçok'ká* (efter de indflyttede Kautokeino-lappers uttale), hvor *gierå* (»forgrening, elveutspring«) er nom. sg, mens genitiven heter *gierråg(å)*. Nominativen her med sit svake stadium og sin utlydende vokal ligner i form de hyppig forekommende genitiver av tostavelssstammer og har muligens derfor kunnet fortrænge genitiven, hvor formen ogsaa var mere tungvint. Det samme er tilfældet i navn avledet av sammensatte navn paa *-suolo* (»ø«); som mellemste led optrær her en forkortet nominativ, *suolö* eller *suol* istedenfor genitiven *sul'lu*, saaledes f. eks. *Spāråsuolguoi'ká* og *Spāråsuolnuorre* ved *Spāråsuolo* i Tanaelven et stykke ovenfor Levjokstuen. Ogsaa i toleddede navn: *Suloönuorek* »sundene« ved Polmakholmen i Tanaelven.

Derimot hører den i samme stilling hyppig optrædende forkortede form *-jok* (egtl. *-joh*; nom. *jokká* »elv«, gen. *jogá*) ikke herhen. Det er ikke en forkortet nominativ, men en forkortet genitiv: *g* — og likesaa flere andre konsonanter, og ogsaa konsonantforbindelser, se s. 17 — er, hvor forkortelse er indtraadt, blit til *h*.

Det almindelige er saaledes, at naar første led av et navn bestaar av to led, staar det siste av disse i genitiv. Men det er ikke fordi første led bestaar av to led, at genitiven optrær.

Der findes en ganske talrik gruppe av saadanne treleddede navn, hvor mellemste led altid er nominativ. Det er navn hvis siste led er ordet *gæčče* »ende, spiss«, f. eks. Tr. XII *Væi'këvuobmëgæčče*, Finn. W. 5 *Äggjågskaï'dëgæčče*. Paa samme maate optrær nominativ i første led av toleddede navn paa *-gæčče*, som f. eks. Tr. XVII *Vuobmëgæčče* Budalen, og overhodet findes *gæčče* som siste led av sammensatte ord altid føiet til en nominativform. Det samme er tilfældet ogsaa med endel andre lokale betegnelser, f. eks. *guorrá* »kant«, *rai'ge* »hul, aapning« (genitiven brukes til at betegne passage: *jokká-raigë* »efter elven«).

Paa den anden side er der visse ord som hyppig optrær som siste led av sammensatte ord og altid med første led i genitiv, saa f. eks. *-bælle* (*-bællë*) i betydningen »side«, *-vuolle* (*-vuollë*) »rum, lokalitet under noget« og *-duokke* (*-duokkë*) »rum, lokalitet bak noget«. Naar disse brukes som siste led av stedsnavn, er det foregaaende led altid genitiv, hvad enten det er sammensat eller usammensat. Eks. *Gol'lëvarvuollë* et stykke av Tanaelven, under fjellet *Gol'lëvarre* (nedenfor Aleknjarg), *Gæu'gñävuollë* (~ *Jusakgoadnel*) et stykke av Tanaelven nedenfor Nedre Storfos (*Gæu'nes*, gen. *Gæu'gña*, Storfossen); *Juovâduokke* øverste del av Gumpedalen i Tr. XIV, ovenfor *Gær'gëjuovvâ* (*juovâ* genitiv av *juovvâ* »ur«).

Det kan saaledes konstateres, at bruken av genitiv ikke er forholdsvis mere utbredt i avleddede stedsnavn, hvis første led er et sammensat (eller avledet) stedsnavn, end i saadanne som er avledet av et usammensat stedsnavn. I begge tilfælde er det regel, at der skal være genitiv¹, saafremt ikke navnets siste led er et av de ord som ogsaa ellers, naar de brukes

¹ I WIKLUNDS »De lapska och finska ortnamnen vid Kiruna och Torne-träsk« findes endel navn, hvor det synes at maatte bero paa unøiagtighet eller trykfeil, at der — ifølge kursiv-transskriptionen — er nominativ istedenfor genitiv: s. 28 Tjålmenjarka, s. 35 Tjuolmavaras, s. 41 *Virru-koresa-jokka*, s. 42 Tjålmetjåkko, s. 52 Årosnjarkajaure, s. 65 Jostosaivo. I disse tilfælde er der i den til praktisk bruk bestemte skrivemaate ingen forskjel mellem nominativ- og genitivform. Det blir der derimot i det paa s. 64 omhandlede navn »Piekse Pokevaara«, som var ukjent for forf.s hjemmelsmænd. Forf. uttaler om dette fjell: »det har tydligen fått detta namn sig tillagdt efter Pieskepåkke och torde då också lämpligen kunna benämnas Pieskepåkkevare.« Skulde i tilfælde utvilsomt være Pieskepåkevare, — sml. de mange analoge navn i samlingen, hvor det mellemste led har genitivform.

som siste led av sammensatte ord, altid er føiet til en nominativform (eks. *gæčče*).

Denne regel kan straks utvides til at omfatte alle stedsnavn som er avledet av et nomen proprium, altsaa ogsaa saadanne hvori et personnavn indgaar som led. Et saadant personnavn staar altid i genitiv, — her blir det ikke tale om navn hvis siste led er *gæčče* eller et andet ord som bare optrær i forbindelse med nominativ. Disse ord kan nemlig ikke forbindes direkte med et personnavn, men kun med lokale benævnelser.

I visse trakter, særlig i Finmarken, er bruken av personnavn som første led av stedsnavn ret hyppig, ikke bare i nyere gaardsnavn (sml. QVIGSTAD), men ogsaa i navn paa fjell, elve og sjøer, som Finm. W. 5 *Lässivarre*, *Märtijokkâ*, *Märtijau're*, *Mäggušjokkâ*, *Sirijogâš*. I flere tilfælde fremgaar det rigtignok ikke av personnavnets form, at det er genitiv, idet genitiven ikke adskiller sig formelt fra nominativen, — saaledes i de ovenfor nævnte eksempler *Mäggušjokkâ* og *Sirijogâš*.

Tilsyneladende undtagelser fra den opstillede regel om genitiv danner tildels saadanne stedsnavn, hvis første led er et nomen proprium (stedsnavn eller personnavn) som bøies efter 4-stavelseres stammernes paradigma (3-stavelseres nominativ endende paa konsonant), f. eks. Finm. *Njar'gâsâš-jokkâ* (av fjellnavnet *Njar'gâsâš*), *Sämmulâšbai'ke* (av det deminutive personnavn *Sämmulâš*). Men i virkeligheten er *Njar'gâsâš*, *Sämmulâš* her ikke nominativ, men forkortet genitiv, med den i vedkommende dialekter gjennemførte overgang $\check{z} > š$ i utlyd. Saadanne forkortede genitiver brukes i Karasjok undertiden ogsaa foran postpositioner: *Sämmulâš birrá* »om S.«

Undertiden undgaaes lange navn ved at bare siste led av et sammensat stedsnavn optages (i genitivform) som første bestanddel av et nyt navn. Det er dels tilfældet, naar det appellativ som danner siste led av det oprindelige navn, ikke er saa altfor almindelig forekommende i stedsnavn, og dels naar det oprindelige navn er saa dominerende i egnen, at der ikke kan være nogen tvil om, hvilken lokalitet av en almindelig forekommende slags der menes, om den identificerende bestanddel av navnet utelades. Et typisk eksempel av sistnævnte art er *Jogânjal'bme* (Elvemundingen), *Kārasjokkâ*'s munding, dens sammenløp med *Ānarjokkâ*; navnet brukes ogsaa som gaardsnavn. Eksempler av førstnævnte art er Finm. *Čielgējau're* (»Rygvandet«), av *Har'ričiel'ge* (»Harr-ryggen«), ligger mellem to vand med navnet *Har'rijau're*, og *Njunnasjaurek*¹, av *Gägğânjunes*.

¹ Den norske oversættelse »Oddevatnan«, paa kartblad W. 5, Halkkavarre, er meget mislig. *Njunes* betegner en lavere utløper fra et fjell, har

Genitiven i stedsnavn som disse leder til forklaring av at rene appellativer — her tænkes paa konkreter — som første led av stedsnavn kan forekomme i genitiv. De nævnte navnebestanddele, *jogá*, *čielgë* og *njunnas*, er jo appellativer i genitiv, men paa grund av deres forekomst som siste led av bestemte stedsnavn, vet man med sikkerhet, hvilken elv, hvilken ryg, hvilken »nase« der sigtes til, naar andre lokaliteter kaldes op efter nogen av dem. Der er imidlertid ingenting i veien for, at et stedsnavn kan være dannet av et appellativ, som for bevistheten staar like fast knyttet til en bestemt gjenstand (eller et bestemt individ), uten at denne har faat noget nomen proprium. Naar et saadant appellativ indgaar som første led av et stedsnavn, blir der den samme grund til at sætte appellativet i genitiv som i navn av nysnævnte type.

Naar genitiv av et ord som betegner en konkret gjenstand (eller en person eller et dyr) findes som første led av et stedsnavn, hvis andet led er appellativ for vedkommende slags lokalitet¹, er det utvilsomt, at stedet har faat navn efter en enkelt bestemt gjenstand (eller et bestemt individ), likesom en genitiv pluralis² i samme stilling angir, at stedet har faat navn efter en bestemt samling av ting, eller at der til vedkommende sted knytter sig et minde om bestemte individer eller en bestemt samling av individer (mennesker eller dyr).

En av mine lappiske sprog mestre forklarte mig engang, at *Sul'lujau're* (første led genitiv) betegner et vand med én ø, mens *Suolöjau're* (første led nominativ) betegner et vand med mange øer. Dette holder dog ikke

ingenting med »odde« at bestille. Selve fjellet, som *Gägánjunnes* staar i forbindelse med, er *Gag'gá* (*Stuorra G.* og *Uccá G.*).

¹ Navn som *Guoužánjunne* (paa kartblad W. 5, Halkkavarre, oversat: Bjørnnasen) og *Gær'bmáhábasse* (Tr. XIV) hører ikke hit. Det er sammensatte appellativer (»bjørnenæse« og »slangerede«) som er brukt som stedsnavn, og genitiven her er bestemt av disse sammensætnings art, uten hensyn til bruken av ordene som stedsnavn. Sml. Nordfold: *Stálorovve* (»Stallo's bro«), en vanskelig nedstigning paa nordøstsiden av Lille Sildhopvand, — en smal græsbænk bent nedover en hammer; derimot nominativen *Stallo* i en række av stedsnavn, hvis andet led er appellativ for vedkommende slags lokalitet: *Stallönjar'gá* (hele Tr. XIV), *Stallöjokká* (fleresteds), *Stallövarre* (likesaa) etc.

² F. eks. Tr. *Dievaihdno* Divielven, *Dievaihuobme* ~ *Dievaihuow'de* Dividalen (*dievaih* gen. pl. av *dievva* »haug«), Finn. W. 5 *Luk'kariäjä* (*luk'kari* gen. pl. av *luk'kar* »klokker«), Finn. W. 6 *Nieidäijokká*, -varre, -varjau're (*nieidäi* gen. pl. av *niei'dá* »pike, datter«; sml. W. 5 *Niei'dájau're*, *Niei'dájokká* med nom. sg.), *Spiniigied'de*, -njar'gá (*spini* gen. pl. av *spii'dne* »svin«), Tr. XII *Uldáihuobme* (*uldáih* gen. pl. av *ul'dá* »huldre«).

stik: *Suolöjau're* brukes ogsaa som navn paa et vand hvor der bare er én ø; det uttaler overhodet intet om antallet, — der kan være én eller mange øer der. *Sul'ujau're* sier ikke bare at der kun er én ø, men uttrykker samtidig, at denne ø er kjendt: »vandet med øen«, ikke bare »øvandet«. Med andre ord: mens navnet *Suolöjau're* bare karakteriserer, kan navnet *Sul'ujau're* sies at identificere.

Om en holme i Karasjok som kaldes *Vuok'sasuolo* (*vuok'sa* »okse«, nominativ), vites det, at den har faat sit navn av at der er omkommet en okse for nogen aar siden. Holmen er altsaa til minde om den begivenhet blit karakterisert som »okseholme« (som likesaa godt kunde bety: holme hvor okser holder til), og ikke identificert som »holmen med oksen«.

I det hele tat er der saa mange stedsnavn hvis første led er et dyrenavn i nominativ¹ — og endel av dem maa likesom det nys nævnte antas at være opstaat som følge av en bestemt begivenhet med et bestemt dyr —, at man kunde bli tilbøielig til at anta, at i de faa tilfælde hvor dyrenavn optrær i genitiv singularis, beror dette paa, at vedkommende dyrenavn har været brukt som stedsnavn, som benævnelse paa en fjellformation ell. lign. Dette kunde meget vel tænkes at være tilfældet med ordet *sârves* »vildren-okse«, hvis genitivform forekommer i navnene *Sâr'vajokká*, *Sâr'vabak'te* (flaag) og *Sâr'varotto* (krat) i Jukkasjärvi (nominativformen forekommer bl. a. i fjellnavnet *Sârvesoal'ge* i Tr. XII).

Blandt de stedsnavn hvis første led er genitiv av et appellativ, er der nogen som der knytter sig en særlig interesse til. Det er saadanne som bærer minde om lappernes gamle religion og offerkultur.

Efter kartene skulde man tro, at der rundt omkring hvor lapper har færdedes, har været fjell og sjøer, ja tilogmed elve og dale, som lapperne har anset for hellige og gjort til gjenstand for tilbedelse. De har nemlig navn hvis første led er adjektivet *bâsse* »hellig«. Det viser sig imidlertid, at i mange av disse tilfælde foreligger der unøiagtig optegnelse: det er ikke nominativen *bâsse*, men genitiven *bâse* som er første led av vedkommende navn. Jeg har eksempler baade fra Troms fylke, Finmarken og Finland: Tr. XII *Bâsevar'do* (fylkeskartets Bassevarddo + Grønfi.), *Bâse-*

¹ Paa kartbladet W. 5, Halkkavarre, har jeg fundet følgende: *Har'rijau're* (2), *Har'ričiel'ge*, *Čuou'žajau're*, *Luossajau're*, *Čwuresjokká*, *Čwuresčokká*, öv Otervt., *God'devâddâ*, *God'dejau'rek*, *Rievsâk'ju're* (2), *Cuobböröčče*, *Diu'rējau're*, *Vier'čajokká*, *Skuol'fejau're*, *Gal'tevarre*, *Njoammelčobmâ*, *Čærbmâklékke*, *Čærbmâkčok'ká*, *Guollējau're*, *Guollējokká*, *Gārânâsčok'ká*. — I nogen av disse kunde det dog for formens skyld ogsaa være genitiv.

njoas'ke (~ *Stuorâ-njoas'ke*); Tr. XIV *Bâsečok'kâ* (kartets Basseoivve), *Bâsevag'ge* (ikke den dal som paa kartet kaldes Bassevagge), *Bâsejokkâ*, *Bâsejau're*; Finm. X. 2 *Bâsevag'ge* Djupvikdalen, *Bâsejau're* Djupvikvd.; Finm. W. 8 *Bâsevuou'de*; Enare: *Bâsejau're*.

Der er ingen anden forklaring, end at *bâse* her er genitiv av et substantiv med betydningen »hellig sted«. En saadan betydning av ordet er tidligere konstateret i Lule-lappisk (se WIKLUND: Lule-lappisches Wörterbuch s. 89: alte offerstätte), sml. ogsaa den lokale betydning av finsk *pyhä*.

Disse fjell, sjøer etc. har saaledes faat navn efter en bestemt offerplass. Navnene er analoge med de stedsnavn hvor genitiv av det gamle nordiske laanord *siei'de* optræer som første led, som i Tr. XII *Sieidējokkâ*, *Sieidēvarre*, Finm. W. 6 *S(i)eidējau're*, *S(i)eidēnjunne*, *S(i)eidējokkâ*.¹

Om det har været to forskjellige slags offerplasser, maa foreløbig staa derhen. Men det fortjener at nævnes, at den eneste nu kjendte betydning av ordet *stei'de* i Finmark-lappisk (likesom av det sjelden forekommende, dermed identiske *seite-* i Lule-lappisk) er: gammelt avgudsbillede, — kan ogsaa være en utildannet sten.²

¹ Samme ord findes i det kjendte stedsnavn Seida i Tanen. Den lappiske navnform er *Sieida* med svake stadium ogsaa i nominativ. Dette navn er opstaaet av sammensatte navn som *Sieidaguo'i'kâ* (Seidafossen), *Sieidasuolo* (Seidaholmen). Om saadanne usammensatte navn nærmere nedenfor; likesaa om det bevarede *a* i anden stavelse.

² WIKLUND har i »De lapska och finska etc.« s. 28 f. pekt paa et andet gammelt nordisk laanord som er benævnelse paa offerplass og forekommer i lappiske stedsnavn: *vid'dā*, identisk med det nordiske *vi* »hellig sted«. WIKLUND nævner, at *Vid'dā* som usammensat fjellnavn har samme utseende i genitiv som i nominativ. Dette er i og for sig ikke avgjørende for, at ordet oprindeligt har staaet utenfor stadievekslingen, været et trestavelserord med aapen anden stavelse. Ordets bruk som selvstændig fjellnavn kan være av sen oprindelse (sml. ndf. s. 23 f.), og stadievekslingens utebliven sier da intet om ordets historie (se foregaaende anmerkning om navnet *Sieida*). Analogien med *Bâse-* og *Sieidē-*navnene fører imidlertid til den antagelse, at *Vid'dā* som første del av sammensat stedsnavn maa være genitiv, saasandt det er mulig at opstille en nordisk grundform med tre stavelser og aapen anden stavelse (sml. min avhandl. »En gruppe urnordiske laanord i lappisk«, i Mindeskrift over professor dr. Sophus Bugge). Og nu har professor MAGNUS OLSEN meddelt mig, at der intet er i veien for at anta en urnordisk form **wāhia-*. Sandsynligvis er navnet Vidjik (o: *Vig'gjek?*), »Sørfjeldstind«, Tr. V, en avledning av dette ord.

Jeg kan ikke avslutte omtalen av stedsnavn hvis første led er et konkret appellativ i genitivform uten at nævne særskilt det tilfælde at dette appellativ er et sammensat ord.

Et navn som Utsj. *Gæssëgoadejau're* (av *gæssëgoatte* »sommerglassamme«), sammenlignet med det fleresteds forekommende *Goattejau're*¹, opkaldt efter en enkelt gamme, — kan det med sin genitiv passes ind i den ovenfor givne fremstilling? Eller er det den omstændighet i og for sig, at første led er et sammensat ord, som betinger bruken av genitiv?

I Karasjok er der et fjellnavn *Nallögoahwarre*. Ved forsök paa at faa det mellemste led her uttalt uforkortet mener jeg at ha bragt i erfaring, at det fornemmes som en forkortelse av nominativformen *goatte* og ikke av genitivformen *goadž*. I Utsjok findes navnene *Sil'bägoahväräk* og *Sil'bägoahskai'de*, hvor jeg likeledes antar at der foreligger forkortelse av nominativen *goatte*. — *Nallögoatte* betyr »naalehus«, *gæssëgoatte* »sommerglassamme«, *sil'bägoatte* »sølvgame« (eller »sølvtekt«), — det siste er ikke nogen ellers kjendt sammensætning; meningen kan være: gamme (ell. telt) med sølv, eller snarere: gamme (ell. telt) som ser ut som sølv. I begge tilfælde blir det en karakteristik av gammen, mens *gæssëgoatte* betegner en bestemt slags gamme, *nallögoatte* derimot en gjenstand av helt anden art, som paa grund av likheten i anvendelse har faat navn av *-goatte*. I en sammensætning med *nallögoatte* kunde det efter det ovenfor utviklede ikke bli tale om andet end nominativ, hvad enten fjellet har faat sit navn fordi det ligner et naalehus, eller fordi der har foregaat en tildragelse med et naalehus. Ogsaa naar det gjælder navn dannet av *sil'bägoatte*, vil den karakteriserende nominativform være at vente, likesom i navn med det enkle *goatte*, mens derimot en bestemt sommersamme kan ha været saa kjendt — om ikke for andet saa gjennom motsætningen til de boplasse vedkommende har benyttet paa anden tid av aaret —, at vandet er blit identificert ved genitiven *gæssëgoadë*.

Den omstændighet at første led av et stedsnavn er et sammensat appellativ, er altsaa i og for sig ikke nok til at der skal brukes genitiv.

Men spørsmålet maatte reises, fordi det paa grund av indtraadte forkortelser ofte er umulig at avgjøre, om formen er nominativ eller genitiv, særlig i ord med »oprindelig kort stammekonsont«. Navn som Tr. XII *Goattëmuorjokkâ* og *Goattëmuorväräs* maa, hvis ovenstaaende holder stik, være dannet av nominativformen *goattëmuorrâ* »teltræ«, men formelt kunde de likesaa godt være dannet av genitiven *goattëmuorâ*.

¹ Sml. ogsaa *Stoppöjau're* om et vand hvor der ligger en stue (for reisende).

Det er ofte ganske umulig at faa denslags navn uttalt uten forkortelse. Om vedkommende sprogmaster overhodet forstaar hvad man tilsigter, vil han ofte komme til at vakle mellem nominativ- og genitivform.¹ Sammensatte stedsnavn hvis første led er et sammensat stedsnavn i forkortet genitivform, vil han derimot altid uten vaklen uttale med genitivform, naar det gjælder at faa navnet særlig tydelig frem, — saasandt han da overhodet har fornemmelse av, hvilket ord den forkortede form repræsenterer.

Som eksempler paa forkortede genitiver i sistnævnte slags avlede stedsnavn kan nævnes:

<i>aš, aš</i>	av <i>auže</i>	(nom. <i>auže</i>)
<i>bah (bak)</i>	» <i>bavte</i>	(» <i>bak'te</i>)
<i>bæs</i>	» <i>bæske</i>	(» <i>bæs'ke</i>)
<i>gar</i>	» <i>gar'gu,</i>	resp. av nom. <i>gargo</i>
<i>gieh</i>	» <i>giedde</i>	(nom. <i>gied'de</i>)
<i>guoih, guoi</i>	» <i>guoikâ</i>	(» <i>guoi'kâ</i>)
<i>gæš</i>	» <i>gæže</i>	(» <i>gæčče</i>)
<i>jar</i>	» <i>jaure</i>	(» <i>jau're</i>)
<i>joh</i>	» <i>jogâ</i>	(» <i>jokkâ</i>)
<i>luoh, luh</i>	» <i>luovtâ</i>	(» <i>luok'tâ</i>)
<i>moh</i>	» <i>mokke</i>	(» <i>mok'ke</i>)
<i>njar</i>	» <i>njargâ</i>	(» <i>njar'gâ</i>)
<i>njoas</i>	» <i>njoaske</i>	(» <i>njoas'ke</i>)
<i>oai</i>	» <i>oaive</i>	(» <i>oai've</i>)
<i>oal</i>	» <i>oalge</i>	(» <i>oal'ge</i>)
<i>riid, rih</i>	» <i>riidâ</i>	(» <i>rii'dâ</i>)
<i>sâi</i>	» <i>sâje</i>	(» <i>sâggje</i>)
<i>vah</i>	» <i>vagge</i>	(» <i>vag'ge</i>)
<i>var</i>	» <i>vāre</i>	(» <i>varre</i>)
<i>vuom</i>	» <i>vuome</i>	(» <i>vuobme</i>)
<i>vuoh</i>	» <i>vuoude</i>	(» <i>vuou'de</i>)
<i>væi</i>	» <i>væggje</i>	(» <i>væg'gje</i>).

Som eksempler paa forkortelse av det mellemste led, hvor dette ikke er et saadant appellativ som brukes som siste led av sammensatte steds-

¹ Det samme er ogsaa tilfældet med sammensatte appellativer, hvis første led er et sammensat ord. Saaledes vil man faa de østfinmarkske ord *čaccē-gah-olmuš* »elvelap« og *mærrâ-gah-olmuš* »sjølap« dels uttalt med nominativformen *gad'de* og (vel saa hyppig) med genitivformen *gadde*.

navn (bortset fra de tilfælde da et sammensat appellativ uten videre anvendes som stedsnavn), kan nævnes: Utsj. *Soakkemahjau're* (av *soakkemäddä* »birkestamme«), *Fier'bměluohskai'de*, *Fier'bměluoh-ājā* og *Fier'bměluohroarve* (av *fier'bměluoude*, gen. av *fier'bměluou'de* »fle«, brukt som nom. propr. om et fjell med rundagtig top).

Naar man ser disse tildels temmelig vidtgaaende forkortelser, hvor man endnu kan faa fat i de fuldstændige former uten sproghistoriens hjælp, ligger det meget nær at anta at her maatte være en vei som kunde føre frem til tydning av endel av de dunkle navn og navnelementer. Jeg tænker bl. a. paa saadanne som ender paa *-l* og *-š*, — de er temmelig talrike; sml. de ovenfor nævnte forkortede former av *oalge* og *auže*.

Spersmaalet om forekomsten av abstrakte substantiver i genitivform som første led av sammensatte stedsnavn maa foreløbig staa aapent.

De fleste utvilsomme abstrakter som første led av stedsnavn er aktioformer av verber, og her kan man ikke av formen se, om det er nominativ eller genitiv. Eksempler: Tr. XV *Rokkomborve* (*rokkot* »gjør sterkt«), *Noai'donvarre* (*noai'dot* »sætte trolldom paa nogen«), Utsj. *Var'dančok'kâ* (*var'dat* »holde utkik«), Tr. XII *Bægāsānjau're*, *-jokkâ*, *-čâccâ*, *-vag'ge*, *-varre* (*bægāsīt* »krype saa smaa«), *Čuoppâdâmbak'te* Høgskartinden, *-gurrâ* Høgskaret, *-jau're*, *-jauvejokkâ* (*čuoppâdit* »hugge ell. skjære istykker, hugge ell. skjære sig«), Tr. XV *Bosudânor'dâ*, *Bosudânrjep'pe* (*bosudit* »vedvarende blæse«).

Adskillige navnelementer optrær bare i en form der ser ut som genitiv sg. av tostavellesstammer (merk: svake stadium). Blandt saadanne som ender paa *-o*, turde endel være av samme type som *bonjo-*, *mōsko-* etc. Disse ord brukes bare som første led av sammensætninger. De gjør tjeneste som attributive adjektiver til at betegne en tilstand (*bonjo-* »vridd, vrang«, *mōsko-* »overskyet, indelukket, utilgjengelig«). Andre eksempler er: (*h)ālo-* »hældende«, *vālo-* »liggende«, *čuožžō-* »staaende«, *boastō-* »uriktig, feil«, *bođo-* »avsondret, uvedkommende«, *čâbo-* (*čâvo-*) »tilfældig, slumpet«.

Navn sammensatte med *mōsko-* findes der mangesteds. Særlig betegner de kløfter og nischer, som det er umulig at passere: *Mōskogor'sâ* (Tr. XV og Tr. XVI), *Mōskorjep'pe* (Tr. XII). *Bonjo-* forekommer i et fjellnavn paa riksgrensen, i nord for jernbanestationen Riksgrensen (se WIKLUND, De lapska och finska etc., s. 51, meddelelse av dr. OTTO SJØGREN).

Til denne kategori hører bl. a., mener jeg, de flesteds forekommende Čuno-navn: Tr. XII *Čunovag'ge*, *Čunojokkâ*, *Čunočâccâ*, Tr. XVII og Jukkasjärvi *Čunovag'ge*, *Čunojokkâ*, Kautokeino *Čunojokkâ* og *Čunočerro*

(fjell). Den oprindelige betydning av *Čuno-* synes at være bibeholdt i det finske *sunu*, som ifl. LÖNNROT er = *kekka* »upprätt el. kappråk ställning.«¹

Navnelementer av denne type synes der forøvrig ikke at være mange av. Derimot er det paafaldende, hvor mange stedsnavn der er, hvis første led er et tostavellesord paa *-a* med svake stadium. I de fleste oprindelige *a*-stammer er jo *a* gaat over til *e* (undt. hvor *o*-stammer har *u* istf. *o*). Bibehold av *a* i første led av stedsnavn turde være at forklare saa, at som første led av sammensætninger er vedkommende ord blit staaende utenfor lydlovens rækkevidde. Der kunde ogsaa tænkes paa analogivirkning.² Sml. *bâja-* »øver-«, *mâja-* »bak-«, *dâva-* »nord«, *vuola-* og *vûlu-* »neder-«, *siskâ-*³ og *sisku-* »inder«, *olgu-* »ytter« som første led av sammensætninger, hovedsagelig med forskjellige kasus av ordet *balle* »side«. De tilsvarende nominativer har *e*, *o*: *bâggje*, *ol'go* etc.

At overgangen *a* > *e* ofte er uteblit i første led av stedsnavn, har sin store betydning ogsaa bortset fra spørsmålet om hvorledes saadanne *a*-stammer med svake stadium er at forklare. Men der er én ting som her volder vanskelighet, og det er at *a* kan være forkortet, saa det er umulig at skjelne den fra opr. *â*. Saaledes kan det i flere navn forekommende *Vuomâ-* være enten en forkortet genitiv av *vuobme* (*e* < *a*) »skoglandskap« eller nominativ (gen. *vuobmân*) av et ord⁴ som ifl. FRIS betyr: »traktformigt sammenløbende Gjerde, hvormed man gjennede vilde Rensdyr ind i en Indhegning, hvor de fangedes« (sml. FRIS: *vuoma-vagge* »Dalføre, der løber traktformigt sammen«). Saadanne navn er: Tr. XII *Vuomâjau're*, *Vuomâvarre* o. fl., Tr. XIV *Vuomâččok'ká* ell. *Vuomâoi've*.

Med sikkerhet kan det sies at der foreligger forkortelse av opr. *a* i navn som: *Bâvtâguoi'ká*, et stryk i Tanaelven ovenfor *Vâččâk* (første led genitiv av *bak'te -vt-* »klippe, berg, flaag«)⁵, Utsj. *Vuobmâvarre* (første

¹ Ifl. FRIS er *čuno* dels adjektiv med betydningen »brunagtig«, og dels substantiv med betydningen: »brunrødt Sted paa det høieste av et Fjeld, hvorfra det fyger ved haard Vind«; *čuno-guolddo* »Landfok«. Disse betydninger har jeg ikke faat bekræftelse paa nogensteds. Derimot har jeg i Karasjok optegnet en litet kjendt sammensætning *čuno-miel'le* med betydningen: høi elvemæl, hvor det stadig fyker med sand.

² I visse tilfælde ogsaa paa finsk indflydelse.

³ *â* er opstaat av forkortet *a*.

⁴ Jeg kjender ordet bare fra Polmak, og der er dets nominativ lik genitiven (overensstemmende med LEEMS skrivemaate: *vuobman*); betydningen er i mine optegnelser angit: »gammel teltplass som nu kan benyttes som slaattemark (fuldt av renhorn nede i marken)«.

⁵ Stryket har navn efter et svaberg paa finsk side.

led nominativ, = *vuobme*¹), Utsj. *Vuou'dáguoi'ká* Outakoski (første led nominativ, = *vuou'de* »skog«).

Ikke bare utlydende *a*, men ogsaa *a* foran utlydende konsonant kan antages at være blit bevaret for overgangen til *e* derigjennem at ordet er anvendt som første led i stedsnavn. Dette leder bl. a. til forklaring av et almindelig kjendt stedsnavn, som tidligere ikke har kunnet faa nogen tilfredsstillende forklaring, navnet Karasjok (lp. *Kārasjokká* ell. *Gārasjokká*). Under nævnte forutsætning blir første led av dette navn samme ord som fi. *karas*, gen. *karaan* l. *karaksen*, »ung gran; nödväxt l. half-torkadt barrträd; ruska, yfvig qvist«. Samme ord findes ogsaa i andre lappiske stedsnavn, saaledes i Tr. XI *Gārasvuobme*, *Gārasjau're*.

Paa lignende maate kunde *sāras-* i navnet *Sārasakai'de* (Finm. W. 5) være = et finsk **saras*, som vilde staa i samme forhold til fi. *sara* »starr (*carex*)« som det nævnte fi. *karas* til fi. *kara*. Og tør man anta, at *a* ogsaa i denne stilling kan være forkortet (og ændret) til *â*, vil første led av *Gāsāsvag'ge* og *Gāsāsajokká* (Tr. XII) være identisk med fi. *kasas* i *kasasmänty* (en tallvarietet), sml. *kasa* I »något uppstående, hög, hop« etc., II »något utstående, hörn«.

Ved siden av saadanne navn hvis første led ender paa *-as* (resp. *-âs* < *-as*), er der mange med første led endende paa *-es* eller *-ës*, hvor altsaa overgangen *a* > *e* er indtraadt. Et herhenhørende navnelement turde fremby utgangspunkt for forklaringsforsøk for flere navns vedkommende. Det er *gærgēs-* i *Gærgēsvuobme* Kirkesdalen, *Gærgēsajokka* Kirkeselven, *Gærgēsniipâ* Kirkestinden, *Gærgēsvar'do* Kletten (Tr. XII). Dette er utvilsomt en attributiv form av substantivet *gær'ge* *-rg-* = *gæð'ge* *-ðg-* »sten«, — sml. attributive former som *ârves* og *borgâs*, av substantiverne *âr've* »regn« og *»bør'gâ* »fok«.

Av de navn som kunde forklares i analogi hermed, vil jeg særlig nævne det kjendte navn *A b i s k o* (lp. *Ābeskovvo* etc.) ved Torneträsk i Sverige. Første led av dette navn antar jeg er en attributiv form paa *-s* av *appe* *-b-*, som i Lule-lappisk foruten »hav« ogsaa betyr »stor myr«, i Kt. »vidstrakt og fugtig strækning uten trær, men med myrer, smaahauger og tuer samt smaa tjern, i en *vuobme*«.

Av andre mere kjendte navn, som muligens er av samme type, kan nævnes *Altēsjuu're* (Altavandet), *Lenēsjuu're* (Leinavandet) og *D(i)eutēs-vuobme* (Dødesskogen) i Troms fylke.

¹ Nominativen er karakteriserende: *Vuobmávarre* er det eneste høie punkt i en trakt hvor der ellers er bare *vuomek* (pl.). *Vuomávarre* etc. vilde derimot i tilfælde ha navn efter en bestemt *vuobme*. Sml. s. 12 f. om *Čielgējau're* m. fl.

Ved saaledes at efterforske formelle likhetspunkter mellem første led i forskjellige navn kan man ha haab om at faa opklaret flere og flere dunkle navnelementer. Man maa da naturligvis stadig ha dialektforskjelligheterne for øie. Disse kan undertiden gjøre sig gjældende paa ganske overraskende vis. Hvis man saaledes vilde behandle lappiske stedsnavn i Tysfjorden under den forudsætning, som man hadde vundet ved undersøkelser indenfor det Finmark-lappiske dialektomraade, at enstavelsesord som første led av stedsnavn er opstaat ved forkortelse av tostavelsesord paa -â, vilde man være utsat for de største feiltagelser og snart komme til at staa aldeles fast. I Tysfjorden kan nemlig ikke bare tostavelsesord med hvilkensomhelst endevokal, men ogsaa trestavelsesstammer, hvis tostavelens nominativ ender paa konsonant, være forkortet til enstavelsesord, naar de optrær som første led av stedsnavn: *Čierskop'pe* av *Čierregskop'pe* (*čierreg* »tenne«, anvendt som navn paa en vik).

Hvad den reelle likhet angaar, spørsmålet om hvad som kan ligge til grund for at et og samme dunkle navnelement (her tænkes fremdeles bare paa første led) forekommer i stedsnavn som er helt uavhengige av hverandre, saa ligger der en særskilt vanskelighet i en av de tidligere omtalte fremgangsmaater ved markeringen av flere navns lokale samhörighet. Naar et og samme første-led i flere lokale grupper av navn optrær i benævnelser paa forskjellige slags lokaliteter, har man intet holdpunkt med hensyn til den forventede betydning av vedkommende navnelement. Det viser sig nemlig, at lapperne aldeles ikke gjør sig nogen skrupler ved at overføre et navnelement som bare passer paa én slags lokalitet, fra navnet paa en saadan til navnet paa en nærliggende lokalitet av helt anden slags.

Det kan dog indtræffe, at forekomsten av et bestemt navnelement ogsaa i navnet paa en nærliggende lokalitet kan hindre en fra at søke dets oprindelse i feilagtig retning. Naar Skøvandet i Tr. XIV paa lappisk heter *Skuod'döjau're* (dialektisk for *Skuodđöjau're*), kunde man fristes til at anta, at det lappiske navn var laant fra norsk. Men naar man saa erfarer, at fjellet Boringen heter *Skuod'dövarre*, blir man betænkelig: at dette mægtige fjell skulde ha faat navn efter det forholdsvis ubetydelige vand, synes høist urimelig, særlig naar dette navn var laant fra norsk. Og naar man saa finder, at der ogsaa i Alta er et *Skuodđovarre* (se FRUUS' leksikon), kan det slaaes fast, at *Skuod'dö-* < *Skuodđö-* oprindelig hører hjemme i fjellnavnet og derfra er overført til navnet paa Skøvandet.

Ogsaa naar det gjælder de enkle stedsnavn, vil man i rede-gjørelsen for de forskjellige maater, hvorpaa flere navns lokale samhörighet kan bringes til uttryk, finde et viktig utgangspunkt: De usammensatte

navn paa et større omraade, hvis genitivform optræder i navnene paa de enkelte lokaliteter indenfor omraadet, er de oprindelige? Har de en betydning som passer som benævnelse paa et saadant større landomraade, uten tillæg av noget appellativ?

Enkelte av disse navn har utvilsomt ogsaa oprindelig været usammensatte, men dermed er ikke givet, at de har betegnet saa vidstrakt et omraade som tilfældet nu er. Det tidligere nævnte *Loamet* f. eks. er flertal av *loabme -m-* »lægd paa en fjellside«. Paa fjellsiden mot Dividalen er der flere saadanne *loamet*, og de har meget stor betydning for rendriften. Deres navn er blit overført paa hele trakten.

De fleste av disse navn er imidlertid vistnok ogsaa formelt set sekundære, idet de er opstaat av sammensatte navn, — som tilfældet er ogsaa med mange av de usammensatte navn som betegner en mere begrænset lokalitet.

Som eksempel paa hvorledes dette er gaat for sig, kan nævnes det allerede omtalte navn *Væi'ga -ik-*. Dette er uten tvil samme ord som vedkommende dialekts *vei'ge* (Finmark-lappisk *vai'ke*) *-ik-* »kobber«, med det oprindelige *a* bibeholdt (sml. ovenfor), og derfor *æ* i første stavelse. Dalen har hat navnet »Kobberdalen«, kanskje fjellet »Kobberfjellet« etc. (første led nominativ). Efterat overgangen *a > e* var foregaat i det lappiske ord for »kobber«, naar det optraadte som selvstændig ord, mens *a* holdt sig uforandret i navnet paa dalen, hvorved følelsen av identiteten svækkedes eller utviskedes, blev siste led av navnet sløifet. Genitiv av det saaledes opstaaede usammensatte dalnavn blev saa anvendt i navn paa de omliggende lokaliteter. Naar selve dalen uttrykkelig skulde betegnes som dal (skogdal), benyttedes genitiven — da som definitiv genitiv — i forbindelse med ordet for skogdal. Efterat endelig det usammensatte navn var gaat over til at betegne trakten mere omfattende, blev betegnelsen med genitiv — nu opfattet paa samme maate som genitiven i de øvrige *Væika*-navn — det eneste navn paa selve dalen: *Væikavuobme*.

Samme utviklingsgang kan følges ved de ovenfor nævnte *Suive*-navn, kun at det usammensatte navn her endnu brukes ogsaa som navn paa selve dalen (skaret), saa at genitiven i *Suivevag'ge* endnu fornemmes som definitiv genitiv.

I almindelighet betegner traktnavnene en dalsænkning med omliggende fjell. Undertiden er der blandt de forskjellige hjemmelmænd uenighet om, hvorvidt et saadant usammensat navn, hvis genitivform forekommer i flere navn, tilhører trakten overhodet eller bare dalsænkingen. I betragtning av den store betydning skarene og fjelldalene har for fjell-lappernes rendrift, er der ikke noget merkelig i, at de ofte har faat navn før de om-

liggende fjell, og at navnet paa et skar eller en anden dalsænkning, som fjellene omkring m. m. har faat navn efter, senere er overført paa »heile plassen«.

Ved en nærmere undersøkelse av de usammensatte stedsnavn overhodet maa man altid ha for øie den mulighet, at vedkommende navn kan være opstaat av et ældre sammensat navn, ved sløifning av det appellativ som oprindelig har utgjort navnets andet led.

Rundt omkring i de forskjellige lappetrakter er der adskillige navn som endnu anvendes dels med, dels uten appellativ. Forat sløifning av appellativet skal kunne forekomme, maa første del av navnet være av en saadan fonetisk beskaffenhet, at det uten vanskelighet kan opfattes som nominativ av et substantiv og bøies efter et av de eksisterende paradigmer.¹ Og det maa ikke være et ord som oftere forekommer som første led av stedsnavn. Hvis samme første-led findes i navn paa flere lokaliteter i nærheten av hverandre, kan sløifning i almindelighet kun foregaa i det navn som uomtvistelig er hovednavnet: Tr. XV *Salvasvag'ge* ell. *Salvas* Salvasskaret, sml. *Salvasjokkâ*, *Salvasok'kâ*; Tr. XV *Dit'tevag'ge* ell. *Dit'te* Dittiskaret, sml. *Dit'tejokkâ*, *Dit'teal'ge*. Der findes dog eksempel paa, at et forkortet navn kan brukes baade om et fjell og en elv i samme trakt: Tr. XV fjellet *Rik'socok'kâ* ell. *Rik'so*, elven *Rik'sojokkâ* ell. *Rik'so*.

Hvad det ord som saaledes kommer til at gjøre tjeneste som stedsnavn, egentlig betyr, synes der ikke at bli lagt nogensomhelst vekt paa. Det nævnte *dit'te* er saaledes et fuglenavn (falk)², *salvas* (< *salvaš* -ž-) betyr »litet tak, litet grep«. Selv abstrakter som aktioformen av verber kan brukes som selvstændige stedsnavn; det ovenfor nævnte *Noai'donvarre* kaldes oftest bare *Noai'don* -m-, og Tr. XIV *Luod'dânânçok'kâ* (hvor første led er den i sammensætninger forekommende forkortede form av *luod'dânæbme*, aktio av *luod'dânit* »kløvne, revne etc.«), Vakkerlaatfjellet og Øverlifjellet tilsammen, kaldes oftere *Luod'dânæbme*³ eller, med fler-

¹ Oftest er det nok ogsaa en oprindelig nominativform. Men det kan ogsaa være genitiv av et nu ukjent substantiv: Tr. XI *Liggavarre* ell. *Ligga* (bøies som *a*-stamme med svake stadium i alle kasus, sml. det ovenfor omtalte *Sieida*).

² Sml. *Čierreg* (egtl. »tenne«) og *čai'ne* -inh- (egtl. »hakkespets«), to smaa bugter i Hellmoa i Tysfjorden.

³ Paa samme maate: Tr. XV *Ńottâhânvarre* ell. *Ńottâhæbme* (av *Ńottâhvit* »sitte og kure«), sml. fjellnavnet *Ńol'lâhæbme* i Tr. XIV og flere av samme type.

talsform, *Luod'dånāmet*. Heller ikke generer det lapperne, om et fjell heter »fiskeløs«, »fisketom«.¹

Gaarde faar ofte eierens eller grundlæggerens navn uten noget appellativ. Det mystiske »Uula Suula« ved sammenløpet av *Kārasjokkâ* og *Ānarjokkâ*, som har figurert paa flere karter, var en forvanskning av *Qulaš-Qula*, navnet paa manden paa gaarden.²

Ellers turde det være saa, at sløifning av appellativet lettest har kunnet ske, naar første led av navnet var et mere eiendommelig ord, gjerne med helt ukjent betydning. Saaledes er de allerfleste av de usammensatte elvenavn som findes i Finmarken og tilgrænsende dele av Finland — og det er ikke saa faa — saadanne ord hvis betydning nu er ukjent. Der er dog blandt dem ogsaa saadanne, hvor der ingen tvil kan være om betydningen, og disse kan kun gjennom sløifning av det oprindelige appellativ være blit til selvstændige elvenavn. Av hvad jeg har set, er der overhodet intet som tyder paa tilstedeværelsen av oprindelige usammensatte elvenavn i lappisk, uten saadanne som egentlig er appellativer for særskilte slags elve etc.

Den meget nærliggende mulighet for, at et usammensat stedsnavn med ukjent betydning kan være opstaat ved sløifning av siste led i det oprindelige navn, bidrager i høi grad til at gjøre tydingen av disse navn usikker.

Støttepunkter har man i visse avledningsendelser som gjenfindes i enkelte av disse navn (*-t ~ -k*, *-g*, *-dâk*, *-dâs* o. fl.); men i de allerfleste tilfælde mangler der saadanne.

En av disse avledningsendelser, nemlig *-dâs*, skal her særskilt omtales, da den har foranlediget, at jeg i et lappisk stedsnavn mener at ha fundet et i flere henseender interessant finsk-ugrisk ord, hvis tilstedeværelse i lappisk ikke har været kjendt tidligere. Den nævnte endelse findes bl. a. i fjellnavnene *Njuollâdâs* og *Buoggjâdâs* i Tr. XII. Førstnevnte fjell kaldes ogsaa *Njuollâsgai'se*, men det navn er tydeligvis sekundært, dets første led opstaat ved sammendragning av *Njuollâdâs*. Dette navn synes dannet av substantivet *njuollâ* *-l-* »pil«; fjellets utseende minder ogsaa om

¹ *Guolēhæbme* Lervassfjellet (Tr. XIV) ved *Guolēhisjau're* Langvandet, som *Guolēhisjokkâ* løper ut av; *guolēhis-* er den attributive form av *guolēhæbme* »fiskeløs, fisketom«. Her blir det usammensatte navn, trods ordets betydning, brukt som fjellnavn.

² Likesom paa norsk har gaardene ofte faat navn av en nærliggende lokalitet, selv om det appellativ som utgjør siste led av navnet, ikke skulde synes at passe i et gaardsnavn. Der er adskillige gaardsnavn paa *-jau're* (indsjø, vand), *-guoi'kâ* (stryk), *-njâvve* (litet stryk) o. lign.

en pilespiss. Ordet *buoggjâ* som blir igjen av Kistefjellets lappiske navn *Buoggjâdâs*, naar den samme avledningsendelse *-dâs* skilles fra, maa likesom *njuollâ* nærmest være at opfatte som sterke stadium av en *-â*-stamme, og det svarer da fuldstændig lydlovsmæssig til det finske *paju* »vidje«. At Kistefjellet er mere vidjerikt end de andre fjell i trakten, tør jeg rigtig nok ikke paastaa, men ikke er der nogen mangel paa vidje, det vet jeg. Med den fremsatte forklaring angaaende grunden til at *Njuollâdâs* har faat sit navn, blir avledningsforholdet logisk set ikke helt det samme i de to tilfælde; men det turde ikke volde nogen betænkelighet. Forøvrig kunde *Njuollâdâs* ogsaa antages at bety: fjell med mange pile, og da vilde forholdet bli fuldkommen analogt (*Buoggjâdâs*: fjell med meget vidje).

Det er ofte morsomt, og kan være nyttig ogsaa, at høre paa hvad lapperne selv har at fortælle om de forskjellige navns oprindelse og betydning. Men man faar være meget forsiktig og kritisk, naar man vil benytte noget av det. Oftest er det rent tilfældige folkeetymologier. Det hænder ogsaa, at en fuldstændig forfeilet lærd forklaring finder veien til lapperne og vinder tiltro hos dem. Naar en saadan forklaring i form av oversættelse har faat plass paa det fine norske kart, kan man ikke undres over, at lappen bøier sig for den. Staar det paa kartet, at Aleknjarg (i Polmak) er Blaaneset, saa maa det vel være saa, selv om ordet *allik-* i navnet *Alliknjar'ga* (som i virkeligheten betyr havell-neset, fi. *Allikka-niemi*) ikke har mere tilfelles med ordet *âlek* »blaa« end *k-*en, og knapt nok den engang, om man vil lægge rigtig nøie merke til uttalen!

Tilslut en liten lappisk folkeetymologi. Det gjælder et stedsnavn *Mur'do*, som i virkeligheten er et appellativ som endnu brukes i Finmarken, men derimot ikke i Nordland. Betydningen er ifl. FRIS: »myrlænde«, i Polmak og, ifølge én forklaring, ogsaa i Karasjok: »tæt vidjekrat, ogsaa paa tørre steder«, ifølge en anden forklaring: »svært tæt skog, vanskelig at trænge igjennem«. Ihvertfald har navnet ingenting at gjøre med det i Nordland forekommende verbum *mur'det* (3 p. sg. præs. *mur'da*) »bryte, brække, knække«. Men min sprogmeister i Hamarøy forklarte navnet paa sit fornøielige lappe-norsk saaledes: »skrea *mur'da* skojen dar kvaren vaar«.

Depotbiblioteket

76g1 75 420

Konrad Nielsen: Til undersøkelsen av lappiske stedsnavn, (Vid.-Selsk. Skr. II. H.-F. Kl. 1920. No. 1.)